

Almanach

För Året

Efter Frälsarens Christi Födelse,

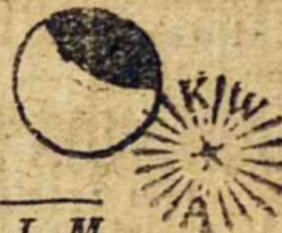
1813.

Till STOCKHOLMS Horizont,
Belägen vid 59 grad. 20 $\frac{1}{2}$ min. Polhögd.

Efter Hans Kungl. Maj:ts
Nådigste Stadgande utgifwen
af Deth Wetenstaps, Academie.

Sol-Gömdörfelse
d. 1 Febr.

Mån-Gömdörfelse
d. 12 Aug.

STOCKHOLM,

Tryckt hos JOHAN PEHR LINDE.

Eempl. säljes häft. och skurit för 2 Skil. Banco.

Om Rödsot.

En vis och nådiga Regering har tid efters ånnan lättt utfärda Kungörelser till förekommende och hämmande af häriande Sarsoter, och ibland hwijska Rödsoten varit en af de mest föroddande. Kongl. Collegium Medicum har så i offentliga Tidningar, som genom försiktigt af trycket utaifna Underrättelser uppgifvit åt Allmänheten de mest beröfsade Förvarings- och Bot-medel emot Rödsoten. Kongl. Maj:ts Besluttningshafwande, biträdd af wederbörande Provincial-Medici, så wäl som andre upplyste Läkare hafwa dock meddekt goda föreskrifter och warnningar i förevarande ämne; men dese gifne underrättelser och förmaningar hafwa merendels försunnit ur minnet, med det samma, att den periodens föroddelse upphört. Den swåra Rödsot, som är 18:1, ifynnerhet i Wester-norrland, men dock i Nifikets södra Proviner, medtagit hundradetals medborgeliga lif, sones förra en ny väelse, och en så enkel undervisning, som af hvaru inga begripas kan.

Rödsot händer mest om Beröringstiden, eller ins emot Hösten, af en bämmed utdunstning; att förekommno denna wadeliga sjuksom, blifver därför en nödig varning, att den svettige och tröttte arbetaren ej må ymnoga dricka en fall och halfläst maltdryck, eller ett kallt, och ånnu wärre ett stillastående vattn; att han ej lägger sig på fuktiga marken, och afterminst att isowia i en framstuvad ställning; att han ej tunnklädd utsätter sig för sena astonfylen; att han, ifynnerhet eftersolens ned-

nedgång, undviker ångan af en sumpig och färreaktig mark. Om en mättells Bränwinsup upphjälper utdunstningen hos fullwuxna personer, som från arbetet hemkomma frusne och wåte, så försöde öfversöldet af denna hettsiga dryck, vid det allmåanna bruket af salt söda, den ordentliga matsmålningen, och ånnu wärre blit försöden, då ett sundt och obländadt Bröd tryter. Om omogna Vår och en öfversöldig Fruktätning funnat röta till för mycken stolgång, så är twårtom ett mättellet bruk af god Frukt, ifynnerhet då Bröd därjämte åles, eller den samme blandas med soppor, ett föres kommande medel emot Rödsot. Som flere fruktarter hdeja att mogna vid den mest wanliga Rödsotsperioden, så har man tillskrifvit Barns bäråtning såsom en orsak till den för barnåldern, så åfventyrliga Rödsoten; men den sjuksom härommer ofta däraf, att denne oförsigtige, och ej sällan halsnakne ungdom, efter en föregången het dag, utsätter sig för den fuktiga astonfylen; och utomdesk, mer än äldre personer, är lätt smittad.

Wid all gångse Rödsot föregår, på fortare eller långare tid, en besvärande Ulfot, förenad med åckel, elok smak i munnen, törst, prekande och slinkande stolgång, samt torr bud. Det blir då rådligt, innan blod vishar sig, att en fullwuxen person tager ett halst kvintin ny pulverisirad Kräkrot, fallad Specacuanha, med ett litet seddglas vattn, och sedan då uppfästningen hörar, dricker ymnoga ljunt vattn, så länge åckeln sortfar. För ett års gammalt Barn funna twåne gran, eller twäpepparorns wigt, andra tillslötest, med stigandet af ett gran för hvarje ålders år. Eburu Rödsotens buswudsåte finnes vara

wars ut de grofwa karmarne, så är icke desto mindre
magens rensning, som merendels lyckas med en gall-
astia uppkastning, høgst nyttig. Kräfmedlets framplika
verkan stillar märkligem krampdragen uti Karmangalen,
och återbefordrar den hämmade utdunstningens gång.
Barn kräfas med mera lätthet, än äldre mäniskor,
hos hvilka sista nämnda ibland Lungrot, flera slags blod-
gåna, hovwande tillstånd, bräck m. m. funde hindra det
tillsyckta medlets bru; En sådan Person måste då i
fället taga ett afförande medel, såsom ett halft quintin
Rhabarber ensamt, eller med lika mycket Cremon Kartas-
ri, eller ocf. efter tillgången med tillblandadt Engelskt
Salt. Den, som nyttjar ett Kräkpulswer om morgonen,
tager och förbrukar efterhand om dagen, 2 led Cremon
Kartari, upplöst i en kanna hett vatn, hvar till efter
tillsättet blandas litet Honung. Magen smörjes med Cam-
phor-olja, och länges däröfwer Glanel eller Walmar; öf-
wen funde, då ingen Geber förmärkes, om slaget bestän-
tas med litet Bränwin, hvaruti några Pepparkorn blis-
vit fint rifne.

Gödslande morgon tages ett afförande medel af Rhab-
arber, på sätt som nys sagdt är, eller i och ett halft
till 2 led upplöst Engelskt Salt, och drickes därpå, litet
i sönder, basresoppa, eller tunn föttsoppa, eller ocf hāg-
ge blandade. Om astonen nyttjas ett fullande medel,
hälft Dovers pulswer, eller ett halft quintin af det på
Apotheken så fallade pulvis Specacuanhae thebaicus, och
drickes därpå litet Agadl eller Gläderthée, att befordra
dåshenhet. — Förmärkes den sjuka i början feberaktig,
med mwärtes bränd, hög puls, och Rödsot är åfärde,

så kan den åberättning på armen wora nödla. Efters
ges vid fortfarande åckel åter nästa morgon ett Kräf-
pulswer, eller vid stinkande afaöna, ännu ett Larermedel.
Äfven kan med förmön en Scrupel Specacuanha blandas
med lika mycket Falapparot, och tagas på en gång.
Om astonen gifwes ett roglswande medel, såsom Dia-
seordium eller falladt Electuarium e Scordis, 2 quintin,
fordelt i 2 delar, som tages en tme imellan hwarder-
ra, eller 2 Scrupel af Vulvis Thebaicus, på lika sätt
fordelt och toget, eller 7 droppar af Tinctura Thebalea och
om en tme åter 7 till 8 droppar, om ej lindring och
hvila följt.

Sedan kroppen blifvit rensad, funna ocf flere fände
hudurex finnas tjänlige, ibland hvilka en blandning
af lika mycket Muscot och Rödfärg, till en god thesked
fulltagen 3:ne gånger om dagen, isommerbet wunnit
namnfunknoghet. Andre hafwa blifvit Muscot ensamt el-
ler med någon vis rätt, andre röde Lack, röd Bolus,
stött Orsten, pulswer eller Decocet af Blodrot (Tormer-
tilla) Alknoppar, Ekbark eller blad, en thesked Theric,
2:ne gånger om dagen m. m. Men det är orådligt, att brus-
ka stoppande medel, och äfven Oplatser, innan det egente-
liga till Durchlopp och Rödsot retande ämnets blifvit affördt.
Vid den tåta retelsen till folgång är merendels afgång
gen ganska ringa, samt ibland mer slennig, ibland me-
ra blodblandad. Olja ensam, eller blandad med litet
ättika och socker, skedbladstals tagen flere gånger om da-
gen, bidrager att stilla de härvid plågsama ref och frysti-
ningar. I det ändamålet gifwes ocf hvor 6:te eller 8:de
tuna ett af de förut nämnda roglswande medel. Ur huz-
den

den därjämte mycket torr, och underlifvet ömt, så är ett ljunt Karbad med Chamomilblomster, eller blott Höfrö, välgörande, hvarefter transpiration ytterligare besördas med ett Dovers pulsver, eller zo droppar Mirtura Simpler, samt en tjenlig warm dryck. — Attika-korbad med Krusmynta, eller i brist därav med Malört, Gräbo eller Humla, samt affilad från Krydborne, och blandad med lika mycket Olja, utgör också en tjenlig blandning till omstaa, hvorut en garnhärfwa, eller Glanel doppas, som väl utvriden lägges öfwer magen, och fler gånger således förhållas. Bruket att utbreda Etherie på ett stycke lärft, och lägga öfwer magen, är icke heller att förfasta. En halsföld oxblåsa med uppvarmt Bränwin, och lagd på magen, har också medfört lindring.

Krafterne underhållas med Rötsoppor, och särdeles mellan en affilad grönz eller bröd-soppa nyttjas, hvilken hüssver mera smaklig och läskande, om därut affokas torra Blåbär, Lingon, Äpplen, Berberis eller Rödbär med sönderstötta färnor. I brist af sådana syrliga hår och frukt, samt af Estron, kan till soppan blandas Drymel, bestående af en del Attika och två delar Honung sammansinlätta; åswenså är litet Vitriolsyrup, bestående af 1 quintin swag Vitriolshra, blandad med 2 lod Socerlyrup uppskrifsonde. — Vid sortsarande snärningar kan en annan gång en Alsgrynssoppa med Saleb, eller med upplöst Rörsbärskåda vara nytlig; Då råd och tillfälle så medgisver, kan och uti tillredd Mandelmjölk, Rörsbärskåda eller Gumini Arabicum upplösas, samt litet mjölk utgör och en tjenlig dryck, eburu ej på en gång med syrliga safer.

Förvärras efter en eller annan dags lindring, åter tillståndet, med ref och stinkande afgång, så måste de tillhörende rensningsmedel repeteras. — Wid mycket smärta nedat ändtarmen och såret winnes lindring af ett Lavenment, tillredt af Hafresoppa, eller Linfrö-Decocet med Stärkelse och Olla, eller smältd Hock- eller Fär-tala. En hamfttssoppa med zo droppar Linetura thebacea och ett färst ägg är wid sådana smärtsama fännningar ännu mera lindrande. Hudlöshet avhjelpes med utspädt blöwain och blyhwitssalfwa.

Fris luft bör framför allting besördas uti sjukevunnen genom Fönsters och Dragluckors öppnande, eller eister väderlekens bestaffenhet, genom osta förnjad eldnin och öppet sphell. På golfsver stöds granris, bulstadt med Attika, som flere gånger förhållas. Lusten förbättras dock, hvarest tillfället så medgisver, båst genom de af Konal, Collegium Medicum fungierda rökningsanstalter med mineralsyra. — Nattfäril bör osta utsles och fördjajas; hakan dageligen ömsas; Ej tjocka Öllesängtäcken, och ännu mindre skrämsällar nyttjas.

Då ref och trängningar upphöra, och afgången återsätter mera städga, så tages några dagar, till förekommande af återfall, ett skedblad af Elixir Rhei Amarum, eller en Infusion på Rhabarber med närra häcka medel, såsom China, Gentiana, Millesolium eller Malört. Den tillfrihållna bör och längsamt gå till sin förra matordning och lefnadsfätt.

Eburu Absoten är en ibland de sjuksömar, som här i Läkares förmåga att allmänneligen botas, så att

fällan någon i en enskilda Hus, som i tid söker helse, och ej är behäftad med en annan dold inwärtes stada, därav tager döden; så är dock denne sjukdom vid stora folksamlingar högst förboddande, sässom i Fält- och i folkröka Byar, samt i trånga Boningar där många sammanlewa, utav att fakta taga synnerligen renslighet. Den Rödbot, som uppkommer af en redan gånghar Smittesof, finnes vanliggen mera illa artad, än den, som härleder fra från enskild förseelse, och om ej snar bot mellankommer, så blixtvis inflammation, torst, fallbrand och död därrester oöfvervinnelige följer. Mycken magt ligger således däruppå, att i tid förekoma en så högst wådlig Smitta. Ingen, utom de till sjötseln högst nödlige Personer, bör få besöka den sjuka, och dock undvikas i midsjöns mätto, att ställa sig mildt emot eller driva den sjuka, så att des expiration inandas, eller åtinystone, att spädden ej därvid nedswäljes. Utet Angelike- och Kalsmässrot kan då tuggas; mun och händer ofta sköljas och tvättas, samt frist lust imellanåt hämtas. Då den sjuka förmår gå utom rummen, bör densamma ej bruksamma astråde med de seiska, och des excrementer bestäckas med kalk och sandgrus. Missides från mangårshusen bör dock en djup grop grävas för nattkärlis uttömnning, och som på samma sätt överbörlis med sand för hvarje gång. — Smittan sprides ofta af kringvandrande Tiggare, som ej sällan äro flere i följe. Om mänster liggeten förrdar, att sådane, ofta uthunrade uslinger, som tillika äro sjuka, böra hyllas, så må de samme i luftiga uthus eller labor inrymmas, och där nyta all midsjlig vård, samt smittans vidare utbreddande på basa sätt förekomas.

Den

Den hebörliga Sjukdomsstötseln kan ibland behöfta nägot förändras efter den epidemiska Rödbotens art; härst den samme ibland härleder sig ifrån en elok och tillräckella föda, ibland är mera nerveuse, och andre gånger mera rheumatis, inflammativ, eller edaktiv. Orten ordinarie Läkare kan efter förhållandet gitvis visa passande Instructioner, samt från Apotheken åsyen föreskrivna volxa medicamenter, i behövta fördelning, sässom af Hydroargyrum dulcis, Tartarus antimonialis, Vitrum Antimonii ceratum, Nux vomica, m. s. med hvilka medel, förutan direkt Läkares föreskrift, icke en allmänhet må sig besätta. — Genom ett hjälpsamt blitråde af försändiga och nitske Präster har i dy mål mycket funnat uträttas, och ännu mer sär i den vägen att hoppas, då genin de af Konung och Ständer beredda tillfället, en mer fullkomlig Läkareunkav af wederbörande inhämtas kan, så att wäre andeliga Gedolskärare mera allmänt funna tillika blitvis wålgrande Rädzifware vid sna Gofneboers helsowård. Hjelpevi kommer ej då för sent, som detta håndt, innan Provinzial-Medicus hunnit genomfara ett vildlystigt Höstdingedöme, eller dock innan tilldrotnade Extra-Läkare funnat ankomma. Mycken förtjnad med Resepningar, Dagtractamenten, Arfwoden, och frila Medicamenter har således ofta blixtvit, utan botnad, försplid. — Provinzial-Medici ega att till s. Colegium Medicum inberätta om alla huvade Farster, och med Des minne utgitvis tjänliga föreställter och Underrättelser, som hvarje Söndag vid så wådliga tillfällen borde ifrån Predikostolen uppläsas; och blefwo kända röd och warningar, så mycket mera werksame,

då en Församlings rörda och ålskade Lärare därför las
de sina Christliga och kärliga förmaningar.

De allidnas kroppar böra omhylde med ett lakan
förrutan all ordentlig svevning, med första läggas i en
Likkista, som väl tillspikad sätteras ifrån tilltäpta rum
till ett tienligt uthus. Mycket mindre bör ett sådant
liv fällas till allmänt åtfärdande, eller någon få fallagd
vaktluga hållas. Vid en allmän Farjot böra dock därför
se enkle likkistor hållas i beredskap. Begravningen böre
se i tyshet med allers första, om en astonstund; och det
med minsta möjliga åtsödje, och ej före eller efter en
offentlig Gudstjens, då många åtfärdare ej funna und-
vikas. Grafven böre vara på en Kyrkogård och 4 al-
nar djup, samt Präst och Procession icke ställa sig mot
väderet vid Förfästningen, så att ångan ur grafven
ej emot dem uppstår. Grafven böre genast igenfyllas,
och ej som någorstades lekt, liket först bisättas, då graf-
ven blott blifvit betäckt med bräden, intill des offens-
telig begravnings lekt. Tagen bör vid sådan gångse
Smittehot få begrävwas i Kyrka, ehwad rättighet och
eljest därtill vara må. Å sådana högst angelägna Före-
sigtighetsmått förmåntas och underdåninghet af en Lande-
saderlig Hovrätt ett allmänt Nådigt Förrordnande.

Ingen bör få bebo den allidnas rum, innan de blif-
vit rökte med Enris och Swafwel, samt behörligen ren-
giorde och vådrade. Etsa få böra Gangz och Sängklä-
der, innan de af andra mytjas, badslugurdes och efter
behofvet twättas och vådras.

Flere lärolik Skrifter och underrättelser om Röds-
soten finnas i Kongl. Collegii Medicis utsärdade Kungab-
rister, och i synnerhet uti välbemålte Collegit Under-
rättelse om Förvarings- och Bote-medlen emot Röds-
soten af den 3 Augusti 1771, i aff. Archiaterns v. Ros-
senbergs Skrifter, i qsl. Assess. Darelis Sofne-Apothek,
i Assessorens Odhelit Läkareråd emot Fältsjukdomar
och i Des Afhandling om Rödsoten i 1788 års Alma-
nach, i Första Kongl. Lits-Mediet Hedins Handbok för
practiska Läkare-wetenskapen, i Prostens Doctor Segers
sedts Lärobok i Medicinen, samt i flera ifrån Engelstan
och Tyskan översatte Böcker om Husmedicinen.

D. y. S.